

RENKLER • SESLER • HARFLER

AYTÜL AKAL • NİLAY YILMAZ • ÇİĞDEM GÜNDEŞ
MAVİSEL YENER • MUSTAFA DELİOĞLU

Protesto etmek... Umutsuz olduğuna bile bile... Özellikle de, her şey sana karşı görüldüğünde, karanlıkta bağırıyor gibi olsan bile... sıkıntı yaratacak olsa bile... Bizim gibi insanlar için kazanılmış her şey, savaşçıların sayesinde... Boyun eğip sinmeyen, zulmedenlerle yüzleşen ve değişmesi gerekenleri söyleyen savaşçılar sayesinde...

■ Nilay YILMAZ

“Alevler Arasında” uzun zamandır okuma listemde olan bir kitap. 2011 Haziran’ından beri kitaplığımda beni bekliyor. Ben de okumak için onu... Almond’un kitaplarını alır kitaplığımıza dizersiniz, zamanı geldiğinde kitaplardan biri sizi çağırır ve sizin o an gelene kadar beklemekten başka çareniz yoktur. Şölen, çağırıyor duyduğunuz zaman elinizde ne olursa olsun onu atıp kendinizi David Almond’un dünyasına koşarken bulmanızla başlar. Sonrası, her duygunun size eşlik ettiği bir karnavaldır...

Almond okuma ritüelinin başlangıcı, 2004 yılında onun “**Garajdaki Giz**” isimli kitabıyla buluştuğum zamana denk düşüyor. Anımsarsanız yine bu sayfalar size seslenmiş, Almond’un çocuklar için yazdığı ilk kitabını sizinle Sihirli Değnek’te paylaşmıştım. 1998 yılında İngiltere’de “**Skellig**” adıyla yayımlandığı zaman oldukça ses getiren bu kitabın İngiliz çocuk edebiyatında önemli yeri olan Whitbread (1998) ve Carnegie (1998) ödüllerini aldığı da belki hatırlarsınız. Yine **Günışığı** Kitaplığı tarafından yayımlanan “**Dünya Büyülü Bir Yer**” isimli kitabı da yazarın “**Skellig**” kadar sevilen, pek çok uluslararası ödülle layık görülen (2001 Michael L. Printz Ödülü-ABD; 2000 Silver Smarties Ödülü-İngiltere; Luchs Ödülü -Almanya ve Silver Kiss Ödülü -Hollanda) yapıtlarından biri. Biliyorsunuz çocuklar için yazılan yapıtlar yetişkinler seçiyor, ödüllerini onlar veriyor yani çocuklar için neyin iyi, güzel ve nitelikli olduğunu aslında biz yetişkinler çocuklara söylüyoruz. O nedenle bu tür ödüller her ne kadar uluslararası değerlendirmelerden biraz daha farklı da olsa- çocuklara söz hakkı verilmediği için ben “yarım ödüller” olarak yorumluyorum. Değerlendirme sürecinden siyaseti, ticareti, kişisel ve kurumsal pazarlamayı/reklamı vb. biraz daha uzaklaştırabilmek için yapıtı gerçek hedef kitlenin değerlendirmesine sunmak bence en sağlıklı yaklaşım olacaktır, benim bildiğim kadarıyla henüz bu tür kapsamlı çalışma yapanlar pek yok. Ama biz biliyoruz ki David Almond her şeyiyle çok gerçek... hem de fazla gerçek; bize hüznün veren, düşündürten ve bizi içimize yönlendiren düşüncemiz kadar gerçek... Bunu sadece ben değil, çocuklar da söylüyor. Yazarın internet sayfasında çocukların ona yazdığı mektuplara göz attığınızda, Almond’un kitapları hakkında yorum yazan çocukların yazarın düşüncesini ve gerçekliğini nasıl kucakladıklarını görüyorsunuz ve bir yazar için “işte en büyük ödül bu” diyorsunuz...

Ödüller elbette önemli. Ödülün, yazarın omzuna daha iyi şeyler yazma yükünü yüklemesi bile başlı başına anlamlı bir kazanım... Hatta yazarı “yazıcı” değil de “yazar” olma isteğiyle savaştıracak kadar güçlü bir motivasyon kaynağı bile olabilir. Ama dedim ya çocuklar değerlendirme sürecine aktif ve eşit olarak dahil edilmediği sürece yanlışlar benim gözümde “yanım” uygulamalar olarak kalacak...

Yine de David Almond’la tanışma fırsatını uluslararası bir ödül töreninde yakalayan (IBBY 2010 Andersen Ödülü, İspanya) ve öyküsünü hem anlamadığım bir dille (İspanyolca) seslendirenlerden, hem de yazarın kendi ağzından İngilizce dinleme fırsatını bulmuş biri olarak diyebilirim ki değerlendirme sürecinde her ne kadar ço-

KİTAP KOKUSU

Alevlerin nerede başladığı ve bittiği belli olmaz! Kimi ne zaman yakacağı da...

David Almond

çocuklar yer almamış olsa da bu tür ödüller hem yazarın hayranları gözünde somutlaştırıp “gerçek” kılıyor, hem de yapıtlarının başka dillere çevrilmesini kolaylaştırıyor. Bunca ödülü almamış olsaydı David Almond’u Türkçe okuma, bu cesur ve haylaz adamla tanışma şansımız hiç olmayacaktı belki de.

Almond’un “**Garajdaki Giz**” isimli yapıtını ben de ilk kez Türkçe okudum, İngilizce yayımlanmış kitaplarıyla daha sonra tanıştım. “**Garajdaki Giz**”in sayfalarını çevirmeye başladığımda vurguladığı “evde eğitim” konusuyla ve kurgu içine akılcıca yerleştirdiği William Blake şiirleriyle beni şaşırtan Almond’a her sayfada hayranlığımın daha da arttığını anımsıyorum; onun şair ve ressam Blake’in de tıpkı öyküdeki Mina karakteri gibi anesi tarafından evde eğitilmiş olmasına değinme tarzının yanı sıra anlattıklarını melekler, kuşlar ve evrim teorisiyle ilişkilendirme biçiminin büyüüne kapılarak bu yaramaz ve cesur yazarla oynaya zıplaya karnavala katıldığımı da unutmam zor. Almond’un benzer bir haylazlığı- ilk romanında yer alan Mina karakterini son romanında baş kahraman yapmasını- fark ettiğimde ise neler hissettiğimi artık siz düşünün... Henüz Türkçeye çevrilmemiş olan “**Benim Adım Mina**” isimli bu kitabın 2011 Guardian Çocuk Kitabı ödülü adayları içinde yer aldığı belki duymuşsunuzdur. Kitap henüz beni çağırmadığı için okumadım. Ama ödül alsaydı da almasaydı da Mina’nın öyküsünün güzel olduğunu düşünüyorum çünkü çocuklar öyle söylüyor. Hani bazı yazarlar vardır, “ne yazsa okurum” dedirtir ya insana, belki de o yüzden peşinen kararımı verdim ben. Hem Blake şiiriyle büyüyen bir kızı kim sevmez ki! Ayrıca Mina diğer pek çok özelliği ile de çocukların dikkatini çekecek bir karakter.

Almond’un yapıtlarındaki karakterleri çekici kılan şeyin sevgi ve korku dolu olmalarında yattığını sanıyorum. Kardeş sevgisi, arkadaşlık, eğitim sistemindeki çarpıklık ve yabancılaşma konularına yer verdiği “**Garajdaki Giz**”in kahramanları Michael ve Mina’nın korkuları ve umutları, “**Ateşler Arasında**”nın kahramanlarında daha da yoğun hissediliyor. Ne var ki bu yapıtında korkular bu kez yetişkinleri de rahat bırakmayacak kadar büyümüş. Geçmişte yaşanan savaşın karanlığı bugünü de içine hapsedecek kadar derin ve dipsiz. Üstelik büyük küçük herkes bir önceki ateşin sönmeyen küllerini de taşıyor içinde... parlamak için kıvılcım bekleyen bir ateş bu; ne zaman kimi yakacağı belli olmayan bir ateş...

Bu ateş imgesi, gerek yapıtın isminde gerekse kitaptaki diğer göndermelerde sık sık karşımıza çıkıyor. Kuzey İngiltere’de küçük bir madenci kasabasında büyüyen Almond’un yaşamındaki insanları yapıtlarına taşıdığını kendi söylemlerinden de biliyoruz. Bunun en güzel örneklerinden birini

“**Dünya Büyülü Bir Yer**”de görüyoruz.

Anımsanacağı üzere katmanlı yapısıyla çocuk edebiyatının sınırlarını aştığı düşünülen bu yapıt eski maden ocaklarında ölenlerin hayalleriyle ve öyküleriyle kurgulanmıştır. Çocukların oynadığı oyunlar bu öyküsünde de bir amaca hizmet eder. “Ölüm oyunu” olarak adlandırılan bu oyun çocukları başka dünyalara götüren bir araçtır; oyun, geçmiş, bugünü ve geleceği birbirine bağlar, kimi zaman da hepsini birbirine kaştırır. Öykü anlatmanın bir tür büyücülük olduğunu yapıtlarındaki kahramanlar aracılığıyla söyleyen Almond’un kendisi de bir tür büyücüdür aslında. Çocukluğunu bugüne harmanlama yeteneğine sahip gizemli bir büyücü. Bu yeteneğini sergilediği bir büyüye “**Alevler Arasında**” isimli yapıtında da şahit olur, kitaba konu olan Küba Füze Krizi’nin Almond’un çocukluğundan bir esinti olduğunu anlayınca heyecanlanız. Çünkü 1962 yılında Sovyetler Birliği ve ABD arasında yaşanan bu kriz sırasında Almond 11 yaşındadır. Dünyaya nükleer savaş korkusu yaşatan bu kriz günlerinde arkadaşlarıyla birlikte sınıflarının penceresinden füze, bomba ve mantar bulutları görmeyi korkuyla bekledikleri günlerden bahseder. Bu karanlık günleri, orijinal adı “**Fire-Eater**” (Alev-yutan) olan “**Alevler Arasında**”nın giriş yazısından öğreniriz, ancak bu yazı kitabın Türkçe çevirisinde yer almıyor. Keşke bizim okurlarımız da bunları okuyabilseydi diye düşünüyor insan. Çünkü bir yapıtın oluşmasına etki eden toplumsal yapı ve yazarın kişisel dünyası da kimi zaman en az yapıtın kendisi kadar etkiliyici olup okurlarına bambaşka kapılar açabiliyor. Bu giriş yazısında Almond bir ateş yutan adamın -eskapolojist- ve iki çocuğun öyküsünü yazmaya başladığından, ancak bu öyküde bir şeyin eksikliğinin onu rahatsız ettiğinden ve bu eksiklik yüzünden bir senedir üzerinde çalıştığı bu öyküden vazgeçtiğinden bahsediyor. Ne var ki 2003’te Irak’ın işgal edilmesi sonucu yine ve yeniden başlayan savaş manzaralarıyla birlikte çocukluğunda yaşadığı Küba Füze Krizi’ni anımsıyor, ardından da o günlerde babasıyla birlikte gittikleri marketin önünde gösteri yapan adamı. İşte “**Alevler Arasında**”nın ilk sayfalarında karşımıza çıkan ateş yutan McNulty böyle doğuyor ve Almond heyecan içinde yeni romanına başlıyor. Ve büyüü kimliği ile bir kez daha geçmiş, bugünü ve yarını harmanlıyor. İçindeki o eksikliği ve huzursuzluğu beşinci romanında da büyüü bir gerçeklikle doldurmayı başaran David Almond yine bizi rüya mı, gerçek mi sorusuna eşlik eden önyargı, korku, acı ve pişmanlık duygularıyla baş başa bırakıyor. Bu kitabı da diğerleri gibi pek çok uluslararası ödülü (2004 Whitbread-İngiltere; 2004 Nestle Smarties-İngiltere; 2004 Boston Globe-Horn Award-ABD; Guardian ve Carnegie listeleri) hak ediyor. Almond’a çocuk edebiyatının Gabriel Garcia Marquez’i denmesi boşuna değil. O yüzden 10 yaş üstüne hitap eden “**Alevler Arasında**”yı ben de ebeveynler de mutlaka okuyup Almond’la tanışmalı. Sınıflar arası farklılıklara ve olanaklara rağmen ailelerin savaşa yönelik benzer tepkileri, çocuklarına yaklaşımları, onları yaşama hazırlamaları, benliklerini kazanmalarında çocuklarını destekleme biçimleri dikkate değer. Çok katı bir disipline maruz kalan öğrencilerin dayak yemelerini, sahip oldukları ve olmadıklarıyla değerlendi-

rilmelerini, aşağılanmalarını, cezalandırılmalarını kabul etmeyen, bu duruma seyirci kalmayarak öğretmenlerinin dayak atarken fotoğraflarını çeken ve bunları okul binasındaki her panoya yapıştıran Bobby ve Daniel’in ebeveynlerinin de onları desteklemesi bunun en güzel örneklerinden biridir. Bu durum çocukların okuldan atılmasına sebep olsa bile onlar hep birlikte doğru buldukları şeyden vazgeç-

mezler. “**İnsanların zaten yapması gereken şey seslerini duyurmak, yanlış bildikleri şeye karşı haykırmak. -Protesto etmek her zaman doğru mudur? dedim. Umutsuz olduğuna bile bile de mi? -Evet, dedi babam. Özellikle de, her şey sana karşı görüldüğünde, karanlıkta bağırıyor gibi olsan bile. Bir gencin hapishane arabasının arkasına tikildiğini gördük. -Şu oğlanın başına geldiği gibi, sıkıntı yaratacak olsa bile... Bizim gibi insanlar için kazanılmış her şey, savaşçılar sayesinde, Bobby Burns. Boyun eğip sinmeyen, zulmedenlerle yüzleşen ve değişmesi gerekenleri söyleyen savaşçılar sayesinde. Öksürdü. Suyunu yudumladı. Daha kırık, daha küçük mü görünüyordu sanki? Yoksa hastalığı -her neyse- onu teslim mi alıyordu? -Unutma bunu, dedi. Ve hâlâ savaşmaya devam etmemiz gereken zamanlar olduğunu da unutma. -Unutmam, dedim.” (s.186)**

Bobby’nin babası oğlu okuldan atıldığında da bu düşüncelerinden vazgeçmeyecek kadar tutarlı biridir. “**Peki gelip bize niye anlatmadın? -Özür dilerim, dedim. -Yaptıkların için mi? dedi babam. -Hayır, diye yanıtladım. -Aferin, oğlum. Biz o savaşta, dizginler şu senin Bay Todd gibi sersemelerin elinde kalsın diye savaştık. Birbirlerine baktılar. -Eğitim yalnızca kitap okumak, yazıp çizmek demek değildir, dedi babam. Ezelden beri süregelen mücadeleler var, verilmesi gereken. Anem dilini cıvılttı. Mücadeleler, diye mırıldandı. -Evet, dedi babam. Bunu sen de biliyorsun ve bu çocuğun hakkı olduğunu da biliyorsun. Haberleri izlemek için televizyonu açtık. Başlayınca titredik. Rus gemileri geri dönmemişlerdi. Amerika onları batırmaya hazır. ABD’nin bütün nükleer güçleri tetikteydi. Rusların da hazır oldukları tahmin ediliyordu.” (s.211)**

Ve böylece kriz başlar... Dünya cehennemin eşliğindedir... O gün yaşamızın son günü olacağını, pek çok kişiyle birlikte öleceğinizi bilseydiniz ne yapardınız; son gününüzü bir sığınakta mı, yoksa sevdiğinizle birlikte doğanın güzelliklerini son kez görebileceğiniz bir nehir kıyısında yapacağınız bir piknikte mi geçirmek isterdiniz? O gün neler yapar, neler düşündünüz?

“**Alevler Arasında**”, David Almond’un duygusal ve lirik anlatım gücünü her sayfada okura hissettiren öyküsü ile ateşi üfleme ya da içimize çekme seçeneğini bize düşündürten bir yapıt... Mutlaka okunmalı... ailece... topluca... dünyaca... her yaşta... Alevlerin nerede başladığı ve bittiği belli olmaz, kimi ne zaman yakacağı da... Kurtuluş diye düşündüğümüz şey kimi zaman daha kötü bir sonun habercisi de olabilir... hele hep birlikte o alevlerin arasındaysak...

David Almond’un Türkçe yayımlanmış diğer yapıtları:

Ay’a Tırmanan Çocuk, **Günışığı** Kitaplığı, 144 sayfa (9-11 yaş)

Garajdaki Giz, **Günışığı** Kitaplığı, 200 sayfa (10+ yaş)

Dünya Büyülü Bir Yer, **Günışığı** Kitaplığı, 256 sayfa (ilkgençlik) ■

***Alevler Arasında**, David Almond, Çeviri: Mine Kazmaoğlu, **Günışığı** Kitaplığı, 2011, 243 sayfa (ilkgençlik)